Протестна хвиля, криза довіри та стратегічні виклики для України в умовах війни

Віктор БЕДЬ
Науково-дослідний інститут стратегічних та політико-правових досліджень
Карпатського університету імені Августина Волошина

м. Ужгород, 24.07.2025 року

Від антикорупційного скандалу — до політичної нестабільності

Ухвалення Верховною Радою України 22 липня 2025 року та майже миттєве підписання Президентом України Володимиром Зеленським Закону України № 12414 «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення ефективності діяльності антикорупційних органів» — який де-факто перепідпорядковує Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП) Офісу Генерального прокурора України — стало не просто юридичним кроком. Це — глибокий політичний та моральний розлам, що спричинив кризу суспільної довіри та зруйнував крихкий консенсус між владою і громадянським суспільством в умовах смертельно небезпечної російсько-української війни.

Таке рішення не лише викликало миттєвий спротив громадянського суспільства, аналітичних центрів, міжнародних партнерів, а й поставило під сумнів щирість європейського курсу влади, її задекларовану антикорупційну спрямованість та — в ширшому сенсі — її спроможність відповідально керувати державою в умовах великої війни.

Увечері того ж дня — 22 липня — Президент України поспіхом підписав цей щойно ухвалений закон, що вже за лічені години викликав хвилю обурення, зокрема серед ветеранів, молоді, волонтерів та правозахисників. А вже наступного дня — під рішучим тиском громадськості та міжнародної спільноти — глава держави був змушений публічно оголосити про розробку нового законопроєкту, який, за його словами, має відновити незалежність НАБУ та САП. Проте, ідея цього «альтернативного» закону сприймається багатьма як спроба технічної компенсації, а не щире виправлення системної помилки.

Протестна географія: Київ, Львів, Харків, Дніпро, Одеса, Ужгород…

У десятках українських міст, зокрема в Ужгороді, Львові, Харкові, Дніпрі, Одесі, Вінниці, Івано-Франківську та Чернівцях, відбулися масові, переважно стихійні акції протесту проти закону № 12414. На вулиці вийшли молодь, волонтери, ветерани війни, правозахисники, науковці, внутрішньо переміщені особи — усі ті, хто становить моральний і громадянський кістяк Української держави.

Серед гасел, що прозвучали на протестах, домінували:

- «Незалежній Україні — незалежне НАБУ»,
- «Корупція — смерть майбутнього»,
- «Ганьба технічному обману!»,
- «Влада — не над законом!»

Особливо масштабні події розгорнулися у Києві, де на площі біля Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка зібралися тисячі учасників. Цей протест отримав назву «Майдан справедливості», що набув символічного значення — не лише як вияв спротиву конкретному закону, а як моральний заклик до оновлення самої сутності влади.

Ці виступи стали не боротьбою за формальні інституції, а актом захисту самої ідеї справедливості, істини, права і державності. Вони засвідчили, що український народ здатен не лише героїчно захищати країну на фронті, а й стояти на захисті моральних засад демократії всередині країни.

Психологічне напруження: точка кипіння

Українське суспільство — на одинадцятому році російсько-української війни (2014–2025) і, зокрема, на четвертому році повномасштабної військової агресії Російської Федерації (з 24 лютого 2022 року) — перебуває у стані хронічного психоемоційного виснаження, що дедалі більше трансформується у критичну внутрішню напругу, моральне вигорання, масову соціальну тривожність та зростаючу протестність. Безперервні втрати на фронті, економічна нестабільність, невизначеність тривалості війни, затягування обіцяної перемоги, демонстративний непрофесіоналізм влади в управлінні державними справами, а також повсюдна, зухвала й безкарна корупція — усе це супроводжується і поглиблюється відчуттям системної кулуарності, фальші, зневаги до громадян і втрати елементарної публічної відповідальності у риториці та практиках влади.

Особливу увагу заслуговує реакція української молоді — передусім представників покоління Z (народжених орієнтовно у 1997–2012 роках), які сформувалися в умовах цифрової доби, глобальної нестабільності, війни, постправди та інформаційних маніпуляцій. Це покоління вирізняється високою емоційною чутливістю до справедливості, внутрішнім відчуттям правди, критичним мисленням, недовірою до офіціозу, а також гострою алергією на фальш і політичну зневагу.

Саме ця молодь — включно з тими, хто нині захищає державу на фронті, мобілізувавшись у встановленому законом порядку, а також із тими, хто навчається, працює, волонтерить чи активно діє в громадянському секторі, — вкотре стала першою, хто відкликнувся на виклик суспільної несправедливості та явної моральної деградації частини владної верхівки — як у центрі державного управління, так і на місцях.

Для молоді, особливо студентів, IT-фахівців, військових добровольців, волонтерів і громадських активістів — політика без моралі дорівнює зраді, а обман під прикриттям гасел про «єдність у час війни» — це пряма образа гідності покоління, яке воює, працює, донатить і не мовчить.

Ці липневі протести — це не інструмент політичної боротьби опозиції, а морально-екзистенційна відповідь на зневаження гідності, на спробу втопити правду у процедурі, відключити суспільство від участі в управлінні державою. Це — голос внутрішнього спротиву, який народжується тоді, коли страх поступається гідності.

Влада грубо прорахувалась. Вона недооцінила не лише силу громадянського суспільства в цілому, а й особливо — нове покоління українців, що вже не боїться сказати правду вголос. Покоління, яке не готове мовчки спостерігати, коли державу знову намагаються звести до моделі керованої кулуарної системи.

Відсутність діалогу та співпраці з громадянським суспільством

В умовах війни, коли довіра, єдність і мобілізація внутрішніх ресурсів нації є питанням виживання, українська влада продовжує демонструвати хронічну нездатність до справжнього, відкритого й поважного діалогу з громадянським суспільством. Замість консолідації держави з активною частиною нації — спостерігаємо політичну замкненість і зростання адміністративного цинізму:

- замість прозорих консультацій — кулуарні домовленості у вузькому колі «своїх»;
- замість залучення експертного, наукового й фахового середовища — домінування політичної доцільності над компетентністю;
- замість взаємодії з волонтерами, ветеранами, борцями за незалежність України, духовенством, молодіжними середовищами — відчуження, формальність, імітація «публічності» через заздалегідь контрольовані платформи.

Влада говорить не з народом, а над народом. Вона усуває від процесів ухвалення рішень усіх, хто не належить до її внутрішнього політичного ядра. Такий дефіцит горизонтального діалогу породжує відчуття виключеності, зневаги й непричетності у значної частини суспільства — зокрема серед тих, хто реально тримає оборону країни на передовій і забезпечує життєздатність держави в тилу.

Наслідок очевидний і небезпечний — глибока криза довіри, яка закономірно вибухає у формі мирних протестів, громадянського несприйняття та морального спротиву. В умовах воєнного стану така відчуженість несе не лише політичну загрозу, а й стратегічні безпекові ризики для стабільності самої держави.

Верховенство права як риторика без змісту

Особливо суперечливо виглядає риторика очільників держави, правоохоронних і прокурорських органів про нібито відданість принципу верховенства права. Насправді:

- руйнування незалежності НАБУ та САП суперечить самій суті правової держави;
- аргументи влади — поверхові, непереконливі, часто непрофесійні й юридично слабкі;
- рівень правової культури у владі свідчить про глибоке нехтування засадничими принципами, які держава зобов’язалась дотримуватись перед суспільством і світом.

Навіть термінове оголошення Президента України Володимиром Зеленським про підготовку нової програми щодо боротьби з корупцією та посилення незалежності антикорупційних органів сприймається як спроба термінового виходу з кризи, а не як системна ініціатива. Існує ризик, що це буде черговим технічним маневром — і громадянське суспільство це розуміє, запам’ятає і буде оцінювати критично.

Серед міжнародних партнерів шириться переконання, що українська влада імітує реформи, використовуючи риторику як прикриття для централізації впливу.

Міжнародна реакція: тривожний дзвін

Сполучені Штати Америки, Європейський Союз (ЄС), Велика Британія, Група семи найрозвиненіших демократичних країн світу (G7) — США, Канада, Велика Британія, Німеччина, Франція, Італія, Японія — партнери, що системно допомагають Україні зброєю, фінансами, дипломатією та санкціями проти агресора, — однозначно висловили своє глибоке занепокоєння. Прийняття Закону України № 12414, який послаблює інституційну незалежність НАБУ та САП, сприймається як небезпечний відступ від взятих на себе міжнародних зобов'язань у сфері верховенства права та боротьби з корупцією.

Цей закон:

- підриває основи партнерства, яке базується на довірі до реформ і прозорого управління;
- ставить під загрозу подальше міжнародне фінансування, зокрема бюджетну допомогу;
- ускладнює та сповільнює євроінтеграційний курс України;
- створює підґрунтя для сумнівів у щирості намірів української влади, в особі Президента, парламентської більшості, уряду, а також ключових інституцій правоохоронної та судової систем.

Посли країн G7 та ЄС у Києві провели екстрені консультації з керівництвом держави, чітко окресливши спільну позицію: без реального відновлення незалежності антикорупційних органів — НАБУ та САП — обсяги міжнародної фінансової допомоги можуть бути переглянуті або тимчасово призупинені.

Крім того, невирішення цієї проблеми може суттєво сповільнити або тимчасово заблокувати процес подальшої інтеграції України до Європейського Союзу, оскільки незалежність антикорупційної інфраструктури є чіткою умовою Копенгагенських критеріїв членства та основною вимогою Єврокомісії.

Україна ризикує втратити не лише зовнішню підтримку, а й моральне лідерство у війні за свободу, якщо не буде відновлено внутрішню справедливість, не буде забезпечено верховенство права і не буде продемонстровано щире бажання здійснювати системні, а не імітаційні реформи.

Проблема відсутності державної ідеології та ігнорування української національної ідеї

Корінь нинішньої кризи — не лише у правових або кадрових прорахунках. Проблема — значно глибша: в Україні відсутня цілісна державна ідеологія, яка б формувала бачення майбутнього, об'єднувала народ, давала відповіді на екзистенційні запити суспільства та забезпечувала сталу національну суб'єктність на геополітичній карті світу.

Сьогоднішня владна система не має ідеологічного стрижня, не сповідує публічно українську національну ідею, яка мала би стати ціннісною основою державної політики, національної єдності, геополітичної орієнтації та моральної легітимності влади. Нею знехтувано, вона відсутня у програмах уряду, не звучить у стратегіях розвитку, її майже немає в офіційній риториці.

Більше того, в управлінському центрі відсутні впливові незалежні політичні, аналітичні та стратегічні інституції, здатні системно мислити, генерувати візію, формулювати національні пріоритети та артикулювати засади української державницької філософії.

Симптоми цього ідеологічного вакууму очевидні:

- ідеологічна байдужість до української національної ідентичності;
- відсутність змістовного, послідовного українського державного гуманітарного курсу;
- системне ігнорування духовно-культурного фундаменту української нації, її історичних витоків, цінностей, героїв і символів.

Найбільш прикро, що в публічному політика-адміністративному просторі практично повністю відсутнє звернення до української національної ідеї — як до системного змістового концепту, що виражає право українського народу бути господарем на своїй землі, зберігати свою мову, культуру, віру, історичну пам’ять і будувати власну державу на основі свободи, справедливості та духовної спадщини.

Політична риторика нинішньої влади здебільшого зводиться до ситуативного піару, декларативної реактивності та зовнішньої демонстративності, а не до системного формування ціннісних смислів, здатних об’єднувати націю, консолідувати народ і визначати стратегічний вектор держави. Влада охоче апелює до зовнішніх орієнтирів і міжнародних стандартів, але при цьому уникає артикулювати внутрішні українські національні основи: хто ми є, за що боремось, чим насправді є Україна, яка її правдива історія і в чому полягає її унікальна цивілізаційна місія у сучасному світі.

Це не просто ідеологічний вакуум — це стратегічна загроза, особливо в умовах повномасштабної російсько-української війни, яка є не лише збройною, а й ціннісною, світоглядною, духовною та ідентифікаційною. Бо на кону стоїть саме українська національна ідея — як основа нашої свободи, державності, права на життя, національну ідентичність і самобутнє існування. Перемагає не той, у кого більше техніки, а той, у кого є ясне "навіщо", вкорінене в національну ідею, духовну пам’ять і історичну відповідальність перед минулими й прийдешніми поколіннями.

Тривожним симптомом є те, що державна машина намагається обходитись без української національної ідеї як органічної ціннісної сили. А без неї — державність перетворюється на адміністративний механізм без духу, без вектору, без серця.

Позиція Народного Руху України: голос історичної відповідальності

В умовах глибокої політичної, моральної та світоглядної кризи, особливого значення набуває позиція тих суспільно-політичних сил, які у вирішальні історичні моменти ставали на чолі національного визвольного руху й уособлювали державницьку ідею українського народу.

Саме такою силою був і залишається Народний Рух України — найстаріша українська національно-демократична політична партія, яка у другій половині 1980-х — на початку 1990-х років відіграла провідну роль в організації українського суспільства на боротьбу проти московського тоталітарного режиму СРСР під керівництвом злочинної КПРС та у відновленні державної незалежності України 24 серпня 1991 року.

І хоча сучасні інформаційні ресурси, контрольовані владою та окремими політичними силами, свідомо намагаються замовчувати як історичну роль, так і актуальну присутність Народного Руху України в суспільно-політичному житті, його чітка, виважена й патріотична позиція залишається вагомою, авторитетною, принциповою та значущою для українського народу.

У своїй Заяві від 23 липня 2025 року з приводу скандального ухвалення Закону №12414 Народний Рух України, зокрема, заявив:

- рішуче розкритикував цей закон як такий, що фактично демонтує незалежність Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП);
- засудив дії влади, що призвели до згортання незалежної антикорупційної системи, назвавши це загрозою демократії, справедливості та національній безпеці України;
- звернув увагу, що ці небезпечні процеси відбуваються в умовах смертельно небезпечної російсько-української війни (2014–2025), коли головним завданням усього українського суспільства, політичних, громадських сил та всіх рівнів влади має бути єдність і солідарність у боротьбі проти московського окупанта та за збереження державної незалежності України й існування самої Української держави;
- наголосив на неприпустимості узурпації влади, нехтування Конституцією, руйнування принципів верховенства права та звуження публічної демократії;
- закликав до відновлення повноцінного, відповідального, прозорого діалогу між владою та народом, із широким залученням громадянського суспільства, інтелігенції, духовенства, волонтерів, ветеранів та молоді;
- підкреслив критичну необхідність формування оновленої ідеологічної державної стратегії, заснованої на утвердженні української національної ідеї як основи свободи, правди, духовності, історичної тяглості та державної суб’єктності.

Заява Народного Руху України — це не лише політична позиція, а морально-історичний документ, що виходить з глибини національного досвіду й відповідальності за майбутнє.

Україна — на стратегічному роздоріжжі

Україна перебуває в епіцентрі широкомасштабної геополітичної російсько-української війни, у вир якої дедалі більше втягуються інші держави — безпосередньо або опосередковано. Але головне питання не лише у фронті, геополітиці чи зброї. Ключове питання — чи зможемо ми зберегти себе як націю, як суспільство, як державу: внутрішньо, духовно, морально, політично? І чи вистачить нам сили, волі та мудрості відстояти державну незалежність України та зберегти свою національну суб’єктність?

Для цього потрібно:

- розвернути державу обличчям до народу, а не до схем і ситуативного політичного виживання;
- визнати українську національну ідею — не декларативно, а реально — фундаментом державності;
- забезпечити реальне, а не імітоване верховенство права, яке діє для всіх і над усіма;
- повернути довіру до інституцій — антикорупційних, громадських, освітніх, наукових, духовних — як опор національної стійкості;
- сформувати політичну команду, що мислить стратегічно, діє відповідально і служить не групам впливу, а українській національній ідеї, українському народу і національним інтересам;
- уникнути імітацій, кулуарного управління і комунікаційної порожнечі — забезпечити публічність, відкритість, зворотний зв'язок і моральну відповідальність влади перед суспільством.

Україна переможе. І в цій перемозі не може бути навіть сумніву. Але перемога — це не лише зброя, не лише дипломатія. Перемога — це справедливість, правдивість, гідність, довіра, свобода і верховенство права. Це — внутрішня перемога, яка відкриває дорогу зовнішній.

Народ говорить. І цей голос — як дзвін. Його не можна заглушити. Його потрібно почути, осмислити — і йти за його голосом і душею. Бо там — сила. Там — Україна.

Джерела

1. The Guardian. Ukraine protests: why are civil society activists angry with Zelenskyy? /Українські протести: чому активісти громадянського суспільства розлючені на Зеленського? 23.07.2025.
   URL: https://www.theguardian.com/world/2025/jul/23/ukraine-protests-why-civil-society-activists-angry-zelenskyy-anti-corruption
   Дата доступу: 24.07.2025.
2. Financial Times. How Volodymyr Zelenskyy's power grab sparked his biggest political crisis/ Як захоплення влади Володимиром Зеленським спричинило його найбільшу політичну кризу. 23.07.2025.
   URL: https://www.ft.com/content/c98f2c6c-f13a-41b7-926f-c7e797e68a2f
   Дата доступу: 24.07.2025.
3. Politico Europe. Zelenskyy's anti-corruption crisis shakes Ukraine's Western support/Чому українці зляться на Зеленського?/ Чому українці зляться на Зеленського? 23.07.2025.
   URL: https://www.politico.eu/article/zelenskyy-ukraine-anti-corruption-kyiv-war-russia-nabu-sap
   Дата доступу: 24.07.2025.
4. Kyiv Independent. 'Veto the law': Wartime protests sweep Ukraine after anti-corruption bill/«Накладіть вето на закон!» — По всій Україні пройшли протести після того, як парламент ухвалив законопроект, що послаблює антикорупційні інституції. 23.07.2025.
   URL: https://kyivindependent.com/veto-the-law-wartime-protests-sweep-ukraine-after-parliament-passes-bill-weakening-anti-corruption-institutions
   Дата доступу: 24.07.2025.

5. Суспільне. В Україні — другий день протестів проти закону, який нівелює незалежність НАБУ та САП. 23.07.2025.
   URL: https://suspilne.media/1074001-v-ukraini-drugij-den-protestiv-proti-zakonu-akij-nivelue-nezaleznist-nabu-ta-sap
   Дата доступу: 24.07.2025.
6. ТСН.ua. "Дуже поганий сигнал": як на Заході відреагували на скандальний закон про НАБУ та САП. 23.07.2025.
   URL: https://tsn.ua/exclusive/duze-pohanyy-syhnal-na-na-zakhodi-vidreahuvaly-na-skandalnyy-zakon-pro-nabu-ta-sap-2875793.html
   Дата доступу: 24.07.2025.
7. AP News. Protests erupt across Ukraine as Zelenskyy signs law seen as weakening anti-corruption agencies/ Тисячі людей зібралися на протест після підписання Зеленським законопроекту про послаблення антикорупційних органів. 23.07.2025.
   URL: https://apnews.com/article/f1ab949db19e079a52291c020ec3d24e
   Дата доступу: 24.07.2025.
8. Інтерфакс-Україна. У Зеленського пояснили підписання закону про НАБУ. 23.07.2025.
   URL: https://interfax.com.ua/news/political/1090177.html
   Дата доступу: 24.07.2025.
9. Радіо Свобода. Протести у 22 містах України: що сталося після підписання закону №12414. 24.07.2025.
   URL: https://www.radiosvoboda.org/a/protesty-zakon-12414-mista/33482111.html
   Дата доступу: 24.07.2025.